

Ferenc pápa kommunikációja: Új stílus a Vatikánban

Pirik Fanni

**Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
Kommunikáció- és médiatudomány szak**

2013

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezető	3
Elméleti háttér	3
„Egy új világ hajnala ez a stílus”	4
Megválasztás és legelső médiareprezentációk	5
A történelem első dél-amerikai származású pápája	7
Származása	8
„Új neve Ferenc, lakhelye Róma, hivatása a pápaság”	8
Névválasztás	8
Pápai rang és különböző megnevezések	10
A reverenda, a fekete cipő, és a mellkereszt nonverbális kommunikációs értéke	11
Arany kulcs, csillag és nárdus virág – Ferenc pápa címerének jelképei	12
„Legjobban úgy szolgálhatja az Urat, ha részt vesz mindennapi életükben azoknak, akiket szeret”	13
Ferenc pápa a közlekedésével is kommunikál	13
A Szentatya lakhelye	14
Közösségi kommunikáció az evangelizáció szolgálatában	15
Twitter	17
Kommunikációs távolság	17
A Szentatya verbális és nonverbális kommunikációja	18
II. János Pál pápa, XVI. Benedek pápa, Ferenc pápa –	20
Három Szentatya, három eltérő kommunikációs magatartás	20
Új stílusú pápa megújult Egyház?	22
Konklúzió	23
Szakirodalom	24
Forrásanyag	25
Függelék	26

Ferenc pápa kommunikációja: Új stílus a Vatikánban

Bevezető

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem hallgatójaként az egyházi kommunikáció az érdeklődési köröm egyik kiemelt, legkedveltebb és legszívesebben kutatott témájává vált. Számos előadást és szemináriumot hallgattam az egyetem alatt a témáról, az itt megismert elméleti alap, a szakirodalom még inkább elmélyítette ezt az érdeklődést. Ezt az elméleti alapot ezt követően kiegészítettem az egyházi médiumokból szerzett ismereteimmel, adatokkal, Ferenc pápa médiamegjelenéseit, a róla megjelent cikkeket és könyveket megválasztása óta folyamatosan követtem, ezzel az alappal, tanulmányúttal, kutatással, személyes anyaggyűjtéssel a birtokomban álltam neki a Ferenc pápa kommunikációja: Új stílus a Vatikánban című munkámnak.

Elméleti háttér

Ha Ferenc pápa új kommunikációs stílusának elméleti keretét szeretnénk meghatározni, akkor először az egyházi kommunikációt, mint fogalmat kell definiálnunk. Fontos, hogy átlássuk a kifejezés kialakulását, ismerjük a történetiségét. Az első lépés a vallás, egyház és média „triptichonjának” alapos ismerete.

Bognár Bulcsu *Vallás, egyház és a média kapcsolata* című tanulmánya kimerítően elemzi a tárgyalt témát. Történeti áttekintést ad, fél évszázaddal ezelőttre teszi azt a pillanatot, amikor az Egyház felismerte a tömegkommunikáció akkorra már félresöpörhetetlen jelenlétét. A tanulmány központi témája, hogy az Egyház hogyan képes a tömegkommunikációs eszközöket az evangelizáció szolgálatába állítani, úgy, hogy közben megőrizze saját jellegzetességeit. Szemléletbeli változás következett be, amelyet különböző egyházi dokumentumok rögzítettek: Kronológiai sorrendben az 1963-as *Inter mirifica*, 1971-es *Communio et progressio*, valamint a 20 évvel később kiadott *Aetatis novae* 1991-ből. Az Egyház és a tömegkommunikáció kapcsolatában új fejezet nyílt az internet megjelenésével.

Ennek kapcsán kell kiemelnünk a Tömegkommunikáció Pápai Tanácsa által 2002-ben kiadott *Az egyház és az internet* valamint *Az internet etikája* című megnyilatkozásokat. „A tömegkommunikáció területén jelenleg végbemenő forradalom magába foglalja azon elemek alapos átalakítását is, melyekkel az ember felfogja az őt körülvevő világot” *Az internet etikája* című dokumentum idesorolja az egyének lélektani, erkölcsi és szociális fejlődését, a társadalmak működését, a kultúraközi kommunikációt, különböző értékeket, világszemléletet,

ideológiát és vallási meggyőződést. Újabb évtizeddel később, 2013-ra Ferenc pápa szent péteri szolgálata alatt pedig már a közösségi kommunikáció a fő mozgatóereje az egyházi kommunikációnak.

„Egy új világ hajnala ez a stílus”

Jorge Mario Bergoglio Szentatyává választása egyháztörténelmi jelentőségű esemény volt ez év márciusában. Személyében egy olyan pápa került Szent Péter székébe, akinek személyközi és közösségi kommunikációja, verbális és nem verbális megnyilatkozásai minden tekintetben újdonságot hoztak a katolikus Egyház kommunikációjába. Megválasztása előtti időkből hozott kultúrája, dél-amerikai származása, a jezsuita rend minden jellegzetessége már pápaságának korai időszakában nagy változásokra engedett következtetni. Ezt feltételezést névválasztásával, köszöntőbeszédével, valamint az ezt követő hónapok mindennemű kommunikációs megnyilatkozásával tovább erősítette. Azzal a közvetlenséggel és emberszeretettel, egyszerű, feltűnésektől mentes viselkedéssel, a pompa és a szükségtelen díszítő elemek, ruhadarabok, protokoll elhagyásával egy egyszerűbb „emberarcúbb” Egyházat hozott el a hívőkhöz. (1-es melléklet) Ferenc pápa számára kihívást jelentett, hogy olyan egyházi kommunikációval, olyan stílussal forduljon a hívekhez, amikkel képes elérni még a XXI. század emberét. Azokat a fiatalokat is, akik egy megváltozott környezetben, egy digitális közegben szocializálódtak és élik mindennapjaikat, onnan szerzik ismereteiket, ezen keresztül alakítják világnézetüket. Az elmúlt hónapok eseményei, sajtómegjelenései azt mutatják, hogy Ferenc pápa személyében egy olyan Szentatyát kaptunk, aki képes ezekre a kihívásokra válaszolni: twitter üzeneteket ír, aki személyesen válaszol a hívek leveleire, aki az öltözködésével, a közlekedésével, de még a lakhelyével is kommunikál. Minden egyes verbális és nem verbális megnyilatkozásával alátámasztja prédikációit és üzenetét, úgy éli hétköznapijait, ahogyan beszédeiben a hívők felé kommunikálja, hogyan is kellene élnünk mindnyájunknak.

Az amerikai egyháztörténész, Matthew E. Bunson Ferenc pápáról írott könyvéhez¹ Bőjte Csaba testvér írt előszót, aki a könyv budapesti bemutatóján osztotta meg gondolatait a Szentatyáról, beszédeiről, hívekkel való kapcsolatáról, egész tevékenységéről. Bőjte Csaba úgy fogalmazott, hogy ez a végtelen egyszerűség az, amit érdemes megtanulnunk a jelenlegi Szentatyától, ez a viselkedési forma az, ami igazán követendő. Mert ez az új stílus, amit a Szentatya ma a Vatikánban képvisel egészen formabontó, természetesen a szó legpozitívabb

¹ Ferenc pápa küldetése
Út a tangótól a Vatikánig

értelmében. A ferences rendi szerzetes két igazán szép képpel zárta gondolatait a Szentatyáról: „*Egy új világ hajnala ez a stílus*” - egy mondatban fogalmazza meg azt a reményt, miszerint ez az új stílus csupán a kezdet, egy új korszak kezdete az Egyházban, ami sok követőre fog majd találni. Ezt követően pedig Böjte Csaba tavaszi esőhöz hasonlította Ferenc pápát, aki, ha valahol megjelenik, olyan értékeket hoz ki az emberekből, amik lehet, hogy előtte is megvolt, csak nem látszódtott korábban.

Az elmúlt évtizedek eseményei, tendenciái hívták életre ezt az új stílust. Szükségessé vált, hogy egy több tekintetben újdonságot hozó személy álljon a katolikus Egyház élére a kommunikációban is sok újdonságot hozott, már pápaságának első félévében is. Sokan kongatták a vészharangokat, a vallásszociológia egyik sokat ismételt kérdése a szekularizmus és annak rohamos terjedése. A jelenség a modern ipari társadalmak megjelenése óta egyértelmű tendencia és egyre csak erősödik. A XX. század katolikus egyházfői mind nehéz helyzetben voltak, a történelem viharos eseményei hívó és nem hívó embereket egyaránt próbára tettek, a világháborúk, a hidegháború, az 1989-90 es évek eseményei Európában, mind egy olyan korszakot fémjeleztek, ahol az elvilágiasodás egyre nagyobb méreteket öltött. Majd pedig az új évezred, a fogyasztói világ, az FMCG, vagyis gyorsan romló termékek világában sokkal nehezebb sikeres kommunikációt végezni. Ez az a nagy kihívás, ami Ferenc pápa előtt áll, és amire egy újfajta stílussal válaszol.

Megválasztás és legelső médiareprezentációk

Jorge Mario Bergoglio pápaságának már a legelső megnyilatkozásában, vagyis köszöntőbeszédében megmutatkoztak kommunikációjának jellegzetes vonásai. Az újonnan megválasztott Szentatya egy egyszerű, de szimbolikus jelentőséggel bíró „Jó estét!”-tel üdvözölte a Szent Péter téren összegyűlt híveket. Ez az egyszerű, ám nemes gesztus már ekkor előrevetítette Ferenc pápa stílusát, kommunikációs sajátosságát, azt, hogy minden megnyilatkozásában hű elveihez, hogy mindig az egyszerűséget tartja szem előtt, mellőzve a felesleges pompát és díszítettséget. A „Ferenc pápa stílusa” címmel megjelent cikk a Szalézi értesítőben a „szerénység, közvetlenség, alázat” jelzőkkel, valamint evangéliumi magatartással jellemezte a márciusban megválasztott Szentatya első beszédét. Matthew E. Bunsen könyvének budapesti bemutatóján Dr. Vértessaljai László jezsuita szerzetes is külön kiemelte a pápa köszöntő beszédének fontosságát. Aminek azért volt szimbolikus jelentősége mert már ebben a korai időszakban megalapozta stílusát, előrevetítette várható kommunikációs magatartását.

Ferenc pápa másik kiemelt médiamegjelenése volt a 2013. március 16-án, három nappal megválasztása után tartott beszéde² a médiaképviselői előtt. Az esemény ambivalenciájának tekinthetjük, hogy a helyszínként szolgáló VI. Pál terem, ami méreteiben, díszítettségében, valamint befogadó képességében is jelentős – jellege ellenére a beszéd közvetlenséget, emberszeretetet és barátságot sugallt. Ferenc pápa stílusának, bravúrájának tekinthető, hogy egy ilyen közegben, környezetben több száz újságíró és médiaszakember előtt is képes volt megteremteni egyfajta személyközi kommunikációs közeget. Beszédét a „Kedves Barátaim” megszólítással kezdte, ezt követően beszéde folyamán több alkalommal is köszönetet mondott azért a magas szintű tudósításért, amit a médiaszakemberei az elmúlt hetekben Rómában végeztek. Az Egyház történelmének egy kiemelt eseményének nevezte XVI. Benedek pápa váratlan bejelentése óta eltelt időszakot, de egyben nehéz periódusként is jellemezte, és úgy érezte az újságírók megfelelő módon, megfelelő szókinccsel, színvonalasan tudósítottak. A Szentatya bővebben is kifejtette, hogyan kell alkalmazni a katolikus Egyház szóhasználatát, a szertartások és hagyományok, a hit és a vallás történetének szókincsét és szakkifejezéseit. Ferenc pápa kiemelte, hogy az Egyház szókincsé, annak használata nem különbözik a politikai vagy gazdasági szaknyelvtől, ugyanúgy fontos „belehelyezkednünk” ennek a területnek a nyelvezetébe, világába, mint amikor más szakmai témában kutatunk, írunk.

A pápa lemondása, az üres trón időszaka, majd a pápaválasztás azért voltak kiemelten fontos események, mert a világ számos pontján, katolikusok, számos más vallás képviselői is figyelemmel kísérték a vatikáni eseményeket ebben az időszakban. Olyanok, akik amúgy nem követik a katolikus Egyház történetét és ez alapján alkotnak véleményt Egyházunk kommunikációjáról, reputációjáról. Ferenc pápa beszéde elején kiemelten tárgyalta elődje, XVI. Benedek pápa jelentőségét és munkásságát, a „tiszteletre méltó” jelzőt használta elődje jellemzésére. Ezt követően kiemelt témakörök voltak még a tömegmédia, aminek feladata a jelenkori történelem reprezentációja, az újságírók és a média felelőssége.

Ferenc pápa beszéde végén egy kéréssel fordult az összegyűlt újságírók felé. Arra kérte őket munkájuk során próbálják az Egyház igazi természetét megérteni, a maga teljes valójában, erőnyeivel és persze vétkeivel együtt, valamint azokkal a spirituális kapcsolatokkal együtt, amelyek vezérlik. Ez az egyetlen járható út az Egyház munkájának és mindennapjainak teljes megértéséhez, az Egyház igazi arcának megértéséhez, ami kiemelten fontos azért, hogy egy megfelelő, korrekt, hiteles képet tárjanak a világ elé.

² Audience with the Media Representatives (First Adresses of Pope Francis)

Beszéde végén Róma püspöke áldását küldte a jelenlévők felé. Megjegyezte ugyan, hogy tudja a teremben összegyűlt médiaszakemberek, nem mind tagjai a katolikus Egyháznak, sőt valószínűsíthetően sokan közülük nem is hívőemberek, de ahogy Ferenc pápa mondta mindannyian Isten gyermekei.

Amikor Ferenc pápa találkozott a média képviselőivel, a beszéde valamint a beszéde alatt végig fennálló kommunikációs szituáció példaértékű a kutatott téma szempontjából. Ferenc pápa közvetlenségével, emberszeretetével, saját kommunikációs képességének köszönhetően teremtette meg azt a hangulatot, ami bizalmat és tiszteletet ébresztett a jelenlévő újságírókban. Kommunikációs elméleti szempontból megvizsgálva sem a „csatorna” (egy patinás, óriási méretű és díszítettségű terem, színpaddal és több száz székkal) sem akár a „zaj” (több száz ember, különböző vallású, nemzetiségű) mint a kommunikációs folyamat elemei nem támogatták Ferenc pápát abban, hogy közvetlen, bizalommal teli légkört teremtsen. Egyedül „Üzenetével” és a „Feladó” képességeivel sikerült a Szentatyának mindezt elérnie.

A történelem első dél-amerikai származású pápája

Időrendi sorrendben haladva Ferenc pápa származását is egy újdonságot hozó kommunikációs jellegzetességeként kell megemlítenünk. Származásából adódnak kulturális, nonverbális kommunikációs jellegzetességei, valamint számára kiemelten fontos témái is eköré a dél-amerikai származás köré épülnek fel. Megválasztásának pillanatában megfigyelhettük azt a meglepettséget, amit a mediterrán emberekre jellemző kézmozdulattal és heves gesztusokkal és mimikával kísért. A Szentatya sokszor kiemelt dél-amerikai származása fő oka rendkívüli szociális érzékenységének. Buenos Aires érsekeként - egy ekkora világvárosban, ahol a nyomor-negyedek komplett városrészeket alkotnak, és a mélyszegénység számunkra, európai emberek számára elképzelhetetlennek tűnik – ilyen környezetből jöve, saját ügyének érezte Ferenc pápa a világ figyelmét még inkább ráfordítani a nélkülözőkre. 2013 márciusa óta pedig küldetése egy szegényekért létező Egyház létrehozása, működtetése. Azért hiteles Ferenc pápa kommunikációja, mert az ő prédikációja mögött valós tapasztalatok, valós élmények vannak, ő az, aki tényleg megtapasztalta azoknak a nélkülöző embertömegeknek a közelségét, akik között Dél-Amerikában élt. Ferenc pápa az, akitől tényleg hihető ez a kommunikációs magatartás, ő az, akinek tényleg minden verbális és nem verbális vagy csupán kommunikációs szándékkal bíró cselekedete mögött valós tartalom van. Ferenc pápa megválasztása után hátrahagyta Argentínát, és a Vatikánba költözött, hogy teljesítse az Úr hivatását, megváltozott környezetét minden szempontból poláris ellentétként

érzékelt. Egy nyüzsgő, temperamentumos, dél-amerikai nagyváros lüktetése után, a Vatikán lett új otthona.

Származása

Ferenc pápa származása a statisztikai adatok mellett: 1272 év ³ óta ő az első nem Európában született katolikus egyházfő, számos egyéb területen is döntő fontosságú. Származása befolyásolja viselkedését, emberekkel való találkozásai alkalmával. P. Federico Lombardi SJ, a Szentatya szóvivője több alkalommal is pozitívként hangsúlyozta a Szentatya argentin származását. Ami valóban újdonság egy olyan Egyházban, amit sokszor „Európa központúsággal” jellemeznek. Ferenc pápa hivatalba lépésével megszakadt ez az évszázadok óta tartó egyoldalúság, a dél-amerikai kultúrával Ferenc pápa új szint hozott az Egyház életébe.

Simon Biallowons könyvében összehasonlítást végzett Ferenc pápa és két elődje származásából adódó kommunikációs megnyilatkozásaikról. Az Európa -, illetve világ központúság szavakat használja, ez alapján jellemzi Ferenc pápa két elődjét. II. János Pált világ-pápának, míg XVI. Benedeket egyértelműen Európa-pápának jellemzi, habár mindketten európai országból származnak. Kommunikációjukban, munkásságukban, prédikációjukban mégis élesen elkülönül, melyik említett területet helyezik középpontba. (Biallowons 2013: 28) A katolikus egyházfők sorát márciustól egy dél-amerikai származású (piemonti-olasz felmenőkkel is rendelkező) Szentatya követi, ami mindenképpen éles váltás, új stílust hoz magával, egy üde színfolt.

„Új neve Ferenc, lakhelye Róma, hivatása a pápaság”

Névválasztás

Simon Biallowons katolikus teológus 2013 tavaszán megjelent könyve sok esetben még csupán feltételezésekkel és elméletekkel szolgált a frissen megválasztott Szentatyával kapcsolatban. Azt azonban mindenképpen ki kell emelnünk, hogy a teológus könyvében egy egész fejezetet szentel a névválasztás fontosságának, a Ferenc név jelentőségének, Assisi Szent Ferenc hitvallása, üzenete és a mai kor párhuzamára hívja fel a figyelmet.

Egy megválasztott Szentatya első kommunikációs értékkel bíró cselekedete, köszöntőbeszéde, amivel bemutatkozik és névválasztása. Mert a pápai névválasztásnak mindig kiemelt üzenete van, azzal, hogy egy pápa egy korábbi pápa nevét viszi tovább,

³ A Múlt-kor történelmi portál adata

egyben tevékenységét is folytatni kívánja, kifejezésre juttatja, hogy melyik korábbi pápa elveivel, cselekedeteivel, intézkedéseivel, ért egyet, szimpatizál és kívánja mindazt tovább vinni saját Szent péteri szolgálta alatt. Vagy, ahogy 2013 márciusában is történt a frissen megválasztott Szentatya egy olyan szent nevéből merítette saját nevét, akit előtte még egyetlen pápa sem választott. Jorge Mario Bergoglio a Ferenc névvel azt üzeni, Assisi Szent Ferenc életművét, irányelveit és tevékenységét szeretné saját pápai szolgálatának középpontjába állítani.

Három nappal megválasztása után 2013. március 16-án a médiaképviselői előtt tartott sajtótájékoztatón az új Szentatya egyértelművé tette melyik Szent Ferenc után választotta saját nevét. Az egyértelműsítésre szükség volt, mert a találgatások a médiában rögtön elindultak, hogy az egyháztörténet első jezsuita pápája vajon a leghíresebb Szent Ferenc, Assisi Szent Ferenc után választotta nevét, vagy a szintén jezsuita Xavéri Ferenc után. Xavéri Ferencsel nem csak a közös rend, hanem a missziós tevékenység iránti elkötelezettség is közös pontnak számít. Xavéri Ferenc saját korában és később is a katolikus misszió jelképévé vált, Ferenc pápa korábbi megnyilatkozásaiból pedig megtudhattuk, hogy fiatal korának egyik legnagyobb álma volt Japánba utazni és a katolikus Egyház missziós tevékenységében részt vállalni. (Biallowons 2013: 127)

Több szempontból is kommunikatív értékkel bír, hogy az újonnan megválasztott Szentatya a Ferenc nevet választotta saját nevének, egy olyan nevet, amelyet előtte még egyetlen pápa sem vett fel, valamint, hogy Assisi Szent Ferencet választotta védőszentjének. Simon Biallowons kiemelten tárgyalja a pápai névválasztás háttérét, utalásait és mindennemű kommunikációs jellegzetességeit. A katolikus teológus kiemeli, hogy Szent Ferencet a modern kor a természetvédelem és az állatorvosok védőszentjének tekint, ezzel pedig Ferenc pápa neve azt az üzenetet is hordozza, hogy az egész teremtett világ tiszteletét fontosnak tartja. (Biallowons 2013: 120) Ezzel előre vetíti, hogy az emberszeretet mellett, gondot visel az egész természet, az állat- és növényvilág tiszteletére és szeretetére is. Ez a szempont származása miatt különösen érthető, hiszen Ferenc pápa egy olyan szubkontinensről érkezett, ahol a dél-amerikai erdők, állat-és növényvilágának kizsákmányolása és pusztítása hosszú évszázadok óta megállíthatatlanul folyik. Ez az üzenet igazán időszerű egy olyan korban, ahol az ember kártékonyága és telhetetlensége saját vesztét vetíti előre, a kipusztított esőerdők, szennyezett folyók, kihalás szélére sodort állatfajok Dél-Amerikában egy gyakran tárgyalt témakör.

Assisi Szent Ferenc egyike az Egyház leginkább szeretett szentjeinek, ennek bizonyága a rengeteg képzőművészeti alkotás, a szobrok, festmények, rózsablakokon való

ábrázolás. Szent Ferenc gyakori attribútuma a galamb és a farkasok, ezzel is alátámasztva a természettisztelet hangsúlyos védelmét.

Külön érdekesség, hogy az egyháztörténet első dél-amerikai pápájának kiválasztott szentje, mindezek mellett még Olaszország hivatalos védőszentje is egyben, akinek napján október 4-én minden évben Assisi városában és Olaszország szerte megemlékezéseket tartanak. Ezen felsorolt érvek után mondhatjuk, hogy Ferenc pápa esetében a névválasztás minden egyes eleme, indoklása láncszerűen kapcsolódik egymáshoz, egymást erősíti fel, hitelessé, átgondolttá teszi választását, a Ferenc nevet.

Pápai rang és különböző megnevezések

Róma püspöke, pápa, szentatya, pontifex – a katolikus egyházfőnek számos elnevezése él a köznyelvben. Leggyakoribb elnevezés a „pápa”, aminek az elterjedése etimológiai okokra vezethető vissza. Simon Biallowons kutatásai szerint a pápa szó a görög „pappasz” szóból származik, jelentése: atya. Ám ez az elnevezés nem a katolikusok egyház szóhasználatának a kizárólagossága, a kopt egyház vezetőjének megnevezésére is szolgált korábban. Simon Biallowons, könyvében⁴ hangsúlyosan tárgyalja az Egyházfő megnevezésének fontosságát és az üzenetet amit hordoz.

A Szentatya, mint elnevezés leggyakrabban a katolikus hírportálokon, katolikus témájú előadásokon használatos. A Róma püspöke elnevezés azonban több szempontból is figyelemre méltó: a helységnév miatt utal a Róma-központúságra és a történelmi múltra, hangsúlyozva a pápaság nagymúltú visszatekintő történelmét. Ezek mellett azonban kutatásom szempontjából is kiemelten kezelendő ez a megnevezés, ugyanis Ferenc pápa a „Róma püspöke” megnevezést kedveli leginkább, ezzel ugyanis hangsúlyozza, hogy ő is egy püspök, nem emeli magát a többi püspök elé, hanem hangsúlyozza a közösséghez tartozás érzését, fontosságát. Újabb bizonyíték Ferenc pápa újítására, szerénységet és egyserűséget szem előtt tartó stílusára.

A pontifex, mint elnevezés ma már nem tartozik a pápa hivatalos megnevezései közé, a latin kifejezésnek üzenete van, jelentése híd két part között, ég és föld között, ahogy a *Nyitott ész, hívő szív* című Ferenc pápa prédikációit értelmező könyv is írja. Korábban világi megnevezés is volt, mint Pontifex Maximus, a katolikus egyházfő megnevezésére először Szent Leo kezdte használni. Ma pedig az egyházi kommunikáció egy teljesen új platformján

⁴ Ferenc, az új pápa című könyv

találkozhatunk a *pontifex* elnevezéssel: Ferenc pápa (és elődje XVI. Benedek pápa) által használt hivatalos Twitter-fiók címe.

A reverenda, a fekete cipő, és a mellkereszt nonverbális kommunikációs értéke

Ferenc pápa ruhaviseletét nem verbális eszközként értelmezhetjük. A ruházat alap esetben csupán – ahogy Wacha Imre fogalmaz – látványhoz, a külső megjelenéshez és egyben a teststilizációhoz tartozó eszköz, ám ha szándékosan használják valami kifejezésére kommunikációs eszközzé, méghozzá nonverbális kommunikációs eszközzé lép elő. (Wacha 2011: 21)

A katolikus Egyház hierarchiájában a papok ruházata mindig kommunikációs értékkel bír. Jelezheti, hogy melyik szerzetesrendhez tartoznak (pl.: barna, egyszerű viselet – Ferences rend), a szertartási ruházat színe pedig utalhat, hogy az évnek mely szakaszában vagyunk, a katolikus Egyház melyik nagy ünnepét ünnepeljük (pl.: zöld – évközi vasárnap, lila – adventben, rózsaszín – advent harmadik vasárnapja). Viszont a pápa ruházata a fehér reverenda, mellkeresztrel, fehér kalappal és különös hangsúlyt kap a lábbeli is.

Érszegi Márk Auréla a pápai ruhaviselet és kiegészítők legnagyobb szakértőjének tekinthető. Fehér sapkát, azaz pileólust a főpapi hierarchia magasabb szintjén helyet foglalók hordanak, ennél a viseletnél is nagy hangsúlyt kapnak a színek, püspökök és érsekek lilát, a bíborosok piros pileólust hordanak, a már említett fehér pileólust pedig egyedül a pápa hordhat. A fehér pápai kalap, az úgynevezett pileólus, amit a hívekkel való találkozás alkalmával Ferenc pápa már többször kicserélt egy-egy más kalapra. Az Edward T. Hall nevéhez fűződő proxemika, vagyis térközsabályozás többek között a kommunikáló felek közötti kommunikációs távolságot vizsgálja. Ferenc pápa ezt a távolságot, minden alkalommal, a hívekkel való valamennyi találkozáskor a lehető legkisebbre csökkenti. Az pedig, hogy kicseréli a felé nyújtott kalapokra saját pileolusát közvetlenségének, új stílusának újabb bizonyítéka.

Ferenc pápa mellkeresztje egy újabb kutatási terület, amely alátámasztja azt a tételmondatot, miszerint Ferenc pápa kommunikációja egy teljesen új stílus a Vatikánban.

Jorge Mario Bergoglio Szentatyává választása után is ugyanazt a mellkeresztet hordja, amit még segédpüspöki kinevezésekor kapott és amit az azóta eltelt években mindig is hordott. Bőjte Csaba, Matthew E. Bunson könyvének budapesti bemutatóján beszélt róla, hogy ez a gesztus is a megszokotthoz és az egyszerűhöz ragaszkodás jele. Emellett ez a döntés nem verbális kommunikációs értékkel is rendelkezik, mivel az ékszer (esetünkben egy

mellkereszt) viselése a nonverbális kommunikáció területéhez kapcsolódva információ hordozónak is nevezhető, mert a vagyoni helyzetre és a beosztás lehet belőle következtetni. (Wacha 2011: 29) Így Ferenc pápa ismét tetteiben is hű azon elveihez, amiket prédikál és amik alapján egy szegényekért létező Egyházat szeretne létrehozni. Nekünk, magyaroknak mindenképpen figyelemre méltó tény, hogy a Ferenc pápa, a nuncius, valamint Székesfehérvár püspöke ugyanolyan mellkeresztet visel.

A média több felületen is foglalkozott a XVI. Benedek által kedvelt piros lábbeli jelentőségével. Különösen akkor, amikor Ferenc pápa bejelentette nem hordja a kultusszá vált piros lábbelit, helyette egyszerű szabású, kényelmes fekete bőr lábbelit hord. A Szentatya ezzel a választásával is üzent. Azt üzent, hogy elutasít minden felesleges díszítettséget, pompát, a hierarchia kimutatásának eszközeit.

Arany kulcs, csillag és nárdus virág – Ferenc pápa címerének jelképei

Ferenc pápa címere és mottója címmel a Magyar Kurír hírportálon megjelent cikk alapos útmutatást nyújt Ferenc pápa címerének elemzéséhez. A címer kiemelten vizsgálendő, mert egyszerre jelennek meg rajta szimbólumok és maga a jelmondat. Ferenc pápa a címer képi világában megőrizte azokat a motívumokat, amelyeket püspökké szentelése óta használt és fontosnak tartott. Ebből az időből megtartotta jelmondatát is. A pápaság tehát nem változtatott elvein és prioritásán, ugyanazokat az elemeket tartotta fontosnak címerén viselni, katolikus Egyházfőként, mint évekkel azelőtt püspökké szentelésekor.

A címeren található vizuális elemek: az arany és ezüst kulcs, a közöttük elhelyezkedő pápai süveg, valamint az ezeket összekötő vörös kötél (ami a kékszínű címerpajzsot keretezik). A pápai méltóság szimbólumai után talán legfontosabb vizuális elem a címerpajzs egyik kiemelt helyén található jel, a Jezsuita Rend jele. Amit az egyház első jezsuita pápájának címere kapcsán kiemelten kell kezelnünk: A sugárzó napba, vörös betűkkel írt név, Jézus nevének görög monogramja a Jezsuita rend jelképe. Ferenc pápa címerpajzsán a rend jelképe alatt található még két szimbólum, ezek Ferenc pápa szentek iránti tiszteletének jelképei, a csillag, és a nárdus virág formájában. Szűz Mária iránti szeretete és tisztelete a csillagban, míg Szent József iránti a nárdus virágban vizualizálódott.

A címer jelmondata pedig Szent Béda áldozópap szavai: „Miserando atque eligendo”⁵ olvasható a *Ferenc pápa címere és mottója* című cikkben, a mondat, amit Ferenc pápa püspökké szentelése óta életének jelmondatának tart.

⁵ „megkönyörült és kiválasztotta” (Mt 9, 9)

„Legjobban úgy szolgálhatja az Urat, ha részt vesz mindennapi életükben azoknak, akiket szeret”⁶

Ferenc pápa megválasztása után mindent megtett azért, hogy életét amennyire lehetséges ugyanúgy élhesse, mint korábban érsekként Argentínában. Ahol mindent a hívekért tett, hosszú évek áldozatos munkájával, amit ott végzett mellettük, a közvetlen környezetükben. Ebből a megfontolásból két olyan cselekedetét kell kiemelnünk, amikkel szintén üzen. Üzenete, hogy nem tud emberek nélkül, elszeparáltan élni, dél-amerikai származása, élettapasztalata, korábbi lakóhelye, a pezsgő dél-amerikai nagyváros nyomott hagyta hivatásán. A Vatikánba kerülve ugyanígy emberek között, velük együtt, őket segítve szeretne élni. Hogy tervét megvalósítsa mindent meg is tesz, „lázas” a Vatikán bizonyos korlátai ellen, amennyire ez lehetséges.

Úgy vehet részt legjobban a hívek életében, ha a közlekedésnek és a lakhatásnak nem a megkülönböztetett, luxus kivitelű módját használja, hanem a mások számára is elérhető közlekedési eszközt, vagy a többiek által is lakott lakóházat.

Ferenc pápa a közlekedésével is kommunikál

Ferenc pápa megválasztása óta üzen a közlekedésével, esetében beszélhetünk egyfajta „kommunikatív közlekedésről” is. 2013. március 13-án, megválasztása után rögtön élt ezzel az eszközzel. Nem a számára előállított páncélozott autóban hagyta el a helyszínt, hanem a többi bíborost szállító mikrobusszal távozott. Egy publikált összefoglaló⁷ kiemeli, hogy a vatikáni gépparkban 50 autó található, amiből a Szentatya mindössze kettőt használ. Az konzervatív lap egy Ford Focus-t emel ki, amivel a Ferenc pápa leggyakrabban utazik, valamint kitekintőképp leírják, hogy még Buenos Aires érsekeként a tömegközlekedést is használta városi közlekedések alkalmával.

Ferenc pápa nem csak jelzésértékű cselekedetekkel kommunikál, beszédeiben meg is fogalmazza, mi a kívánatos és elvárható a katolikus Egyház többi papjával szemben, hierarchiától függetlenül. Megfogalmazza, hogyan lehet példát mutatni, cselekedetekkel újra hitelt adni a katolikus Egyháznak, azon emberek szemében, akik eltávolodtak az Egyháztól a túlzott pompa és az anyagiasság térhódítása miatt. Ferenc pápa gondolatai:

⁶ részlet a Találkozz Ferenc pápával című animációs filmből

⁷ A Magyar Kuríron publikált összefoglalás a spanyol konzervatív ABC-ben megjelent cikk alapján

„A nép sebzettnek érzi magát, amikor az Istennek szentelt emberek ragaszkodnak a pénzhez. Ez rossz dolog. Azután nem követendő példa az a pap, aki a legújabb típusú autóval rendelkezik (...) a papoknak szükségük van autóra. A plébánián ezer dolgot kell elvégezni, szükséges a helyválttatás. De legyen egyszerű az autójuk.”⁸

A Vatikánban mindig is hangsúlyos szerepe volt a mindenkori pápát szállító közlekedési eszközöknek, valamint a pápamobiloknak. Ez a magatartás a mai fogyasztói világ sajátossága, ahol elsődleges az autó vagyoni állapot kifejezéseként és státusszimbólumként való értelmezése. Az autó típusa, márkája kommunikációs értékkel bírt a korábbi korokban is és bír ma is. Ennek legszembevetőbb példája⁹ a Vatikáni Múzeum területén található pápai járműveket és pápamobilokat felsorakoztató állandó kiállítás. Az a tény, hogy Ferenc pápa saját maga választja ki közlekedési eszközeit - visszafogottságot és egyszerűséget szem előtt tartva – újabb kiváló példája annak, hogy minden egyes kommunikációs értékkel bíró tettel hű megfogalmazott irányelveihez.

A pápamobillal történő közlekedésekkor a proxemika is megjelenik mint kommunikációs kutatási terület. Habár II. János Pál pápa ellen elkövetett 1981-es merénylet óta a pápamobilt további biztonsági funkciókkal is ellátták (páncélozott ablak), Ferenc pápa mégsem kizárólag ebben tartózkodik, amikor a Szent Péter térre érkezik a hívő tömegek elé. Ferenc pápa nyitott tetejű autóval közlekedik, sőt nagyon gyakran ki is száll az autóból, hogy közvetlenebb módon érintkezhessen az emberekkel. Ekkor megcsókolja a csecsemők homlokát, megsimogatja a betegeket, vagy integet a többi hívőnek, vagyis nagyon gyakran létre jön a személyközi kommunikáció, egy olyan közegben, ahol egy téren több ezer ember egyetlen emberre figyel, egyetlen emberrel szeretne bárminemű kommunikációs kapcsolatot létrehozni.

A Szentatya lakhelye

Wacha Imre könyvében úgy fogalmaz, a lakást és a lakhelyet is tekinthetjük kommunikációs eszköznek, de csak abban az esetben, ha az illető tudatosan használja egy bizonyos üzenet közvetítésére. Ekkor a lakhely, mint nem verbális kommunikációs eszköz

⁸ Ferenc pápa szavai a Vatikáni Rádió cikkében olvashatóak: a cikk címe: „Azért döntöttem úgy, hogy a Szent Márta Házban maradok, mert szükségem van arra, hogy az emberek között éljek” – a brazil „TV Globo” interjúja Ferenc pápával

⁹ Személyes anyaggyűjtés - tanulmányút

jelenik meg, ami sok tulajdonságot elárulhat lakójáról. Ha a lakhelye kiválasztásában nincsen tudatosság, akkor a lakóhely csupán információhordozó. (Wacha 2011: 10)

Ferenc pápa 2013 márciusában megválasztása után bejelentette nem szándékozik beköltözni a pápai lakosztályba helyette a Szent Márta házat választja lakóhelyének, pápaságának idejére. Sok hívő és a Szentatya után érdeklődő, aki nem ismeri a Szent Márta ház méreteit, díszítettségét azt gondolta, hogy a szerény életvitel utáni igényből költözött ebbe a házba Ferenc pápa. Ferenc pápa fontosnak tartja a szerény életvitelt és jó példával jár elől. De mivel a Szent Márta ház sem méreteiben sem felszereltségében nem marad el jelentősen a pápai lakosztálytól döntésének nem ez volt az igazi oka. Az ok, amiért Ferenc pápa inkább emellett döntött, az emberek közelsége volt. A Szent Márta háznak megszálló vendégei mellett számos állandó lakója van. Ezt otthonosabbnak találta, jobban illeszkedett az általa évtizedek alatt megszokott környezethez. Argentínában egy nyüzsgő dél-amerikai nagyvárosban szolgált érsekként, mindennapjait az emberek között töltötte, életformájának választotta, hogy úgy szolgálja az Urat, hogy az emberek között él, a közvetlen környezetükben. A Szentatya, déli temperamentumának köszönhető, hogy nem tud emberek nélkül élni, elszeparáltan, egyedül. Minden kommunikációs értékkel bíró tettel igyekszik bizonyítani, hogy nem szeretne másképp élni, mint eddig, hogy lemond mindenjellegről pompáról és a pápasággal járó „luxusszolgáltatásról”. Ferenc pápa döntése lakóhelyéről, a Szent Márta házról ezért egy újabb mozaik, amely tökéletesen illeszkedik az általa hirdetett és kialakított képbe. Személyisége és egész tevékenysége ettől lesz olyan hiteles, hogy a prédikációiban hirdetett cselekedeteket megvalósítja hétköznapi tetteiben.

Közösségi kommunikáció az evangelizáció szolgálatában

A közösségi kommunikáció és a közösségi felületek használata az új stílushoz kapcsolódik, ám fontos hangsúlyozni, hogy nem Ferenc pápa nevéhez köthető első használata. Az evangelizáció eme legújabb útjai már XVI. Benedek pápa idején megjelentek. Azóta a felhasználók száma tovább nőtt, amióta az internet egyre több embernek elérhető, és egyre több technikai opció áll rendelkezésre (okostelefon, tablet).

Ferenc pápa megválasztását megelőző évben tartották a 47. tömegkommunikációs világnapot, aminek kapcsán tavaly szeptemberben a Vatikáni Rádió kifejtette, hogy a mai kor embere egy digitális közegben él, ez kihívást jelent az evangelizálás számára, amit meg kell oldania. Oly módon teszi mindezt, hogy elviszi az evangélium tanítását ebbe a digitális térbe.

A Civiltá Cattolica folyóirat igazgatója, P. Antonio Spadaro SJ, ugyanebben a cikkben kihangsúlyozza, hogy mivel az evangélium az emberek életére vonatkozik, ezért ahol az emberek élnek, az Egyháznak is ugyanabban a közegben kell megjelennie. Ha ez a közeg a technológia, akkor itt kell, jelen lennie az evangelizáló tevékenységnek.

Claudio Maria Celli érsek, a Tömegtájékoztatás Pápai Tanácsának elnöke, a Vatikáni Rádió 2013. szeptember 18-i cikkében négy pontban fogalmazta meg mi mindenben számít új stílusnak Ferenc pápa az evangelizáció területein. Celli első pontja, hogy a legfőbb vonása a Szentatya kommunikációjának, hogy mindenfajta emberhez eljut az üzenete. Mert közvetlenségével, nyelvezetével képes elérni a XXI. század emberéhez is. Második nagyon fontos jellegzetessége, hogy az emberek lelkiismeretét és szívét célozza meg, és az ilyen üzenet rendszerint célba is talál. Harmadik kommunikációs sajátossága Ferenc pápa kommunikációjának a gesztusaiban rejlik, ami nem verbális kommunikációjának hatását erősíti. Celli érsek felsorolásának negyedik pontja a Ferenc pápa beszédeiben előforduló képek, hasonlatok és metaforák.

Tanulmány utam során jegyeztem fel Vertse Márta, a Vatikáni Rádió magyar irodájának vezetőjének egyik kiemelt képét, amikor a Szentatya a levelező tagozaton végzett anyuka képével írta le az olyan Egyházat, aki nem keresi a személyes kapcsolatot a híveivel.

A Latin-amerikai és Karibi Katolikus Médiaszakértők Szövetségének közgyűléséről a Magyar Kurír közölt cikket. A 2013. augusztus 1-től 3-ig tartott közgyűlésen Celli érsek az elkövetkezendő négy év tömegkommunikációra és médiakapcsolataira vonatkozó alapelveit foglalta össze, új célokat tűzött ki. Celli érsek úgy fogalmazott a tömegkommunikációs eszközök egy új, külön valóságot jelentenek, és akkora – nem várt - változást okoztak a technológiában, szociális szinten ami már kihat az Egyház életére is, így már nem lehet figyelmen kívül hagyni. Másik kiemelt gondolat Celli érsektől, hogy a katolikus Anyaszentegyháznak keresnie kell a kommunikáció új lehetőségeit, és előmozdítani az új evangelizációt.

Az evangelizáció az egyik legfontosabb tevékenység az Egyház kommunikációján belül. Ebből a szempontból mindenképpen előnyös a jelenlegi állapot, ahogy a katolikus Egyház a Szentatya kommunikációjáért felelős bizottság (a Tömegkommunikáció Pápai Tanácsa) alakítja a mai, digitális világ kommunikációs lehetőségeit. Előremutató folyamat, hogy egy nagymúlta visszatekintő történelmi egyház, hagyományait és jellegzetességeit megőrizve, azokhoz ragaszkodva képes bizalommal fordulni valami egészen más, valami teljesen új felé. Ez az egészen új a tömegkommunikáció által formált valóság, amiben emberek millió élnek világszerte napról napra. Ezek az emberek a világban ugyanúgy

vallásosak, ugyanúgy keresztények, katolikusak, csupán már egy megváltozott valóságban egy megváltozott közegben élnek, és a korábbi evangelizációs módszereknek már nem célcsoportjai. Vagy nem mindannyian célcsoportjai. Így mindenképpen előremutató folyamat az Egyház részéről, minden olyan jellegű kommunikációs tevékenység - katolikus hírportál, közösségi platform használat, katolikus témájú mikroblog üzemeltetése video megosztó oldal és fiók használat – minden olyan lehetőség, amit képesek kihasználni, ami túlmutat a korábbi evangelizációs lehetőségeken.

Twitter

A Twitter fiók használat, a rövid mikroblog bejegyzések alkalmazása evangelizációs célokra kétségtelenül az evangelizáció legújabb útjai közé tartozik a katolikus Egyház kommunikációjában. Ferenc pápa által Twitteren közzétett rövid blog bejegyzések egy új stílus előfutárai. Ferenc pápa elődje, XVI. Benedek úttörő tevékenysége megdöbbentő volt, amikor először tett közzé blogbejegyzést, mint a katolikus egyházfő. Megdöbbentő, de annál hatásosabb volt, amikor elsőként alkalmazta a Twitter felületét evangelizációs célokra. Ferenc pápa, elődje példáját követve a @pontifex elnevezésű Twitter fiókon keresztül kezdett kommunikálni követőivel és híveivel.

A „pontifex” latin kifejezés jelentése hídépítő, két part között, ég és föld között. A Szentatya 2013. március 17-én kezdte meg Twitter-tevékenységét. Első mikroblog üzenete, a Vatikáni Rádió honlapján jelent meg magyarul, így szólt: *„Kedves barátaim, szívből mondok köszönetet nektek és kérem, hogy továbbra is imádkozzatok értem. Ferenc pápa”*. Az üzenet jól illeszkedik, Ferenc pápa korábbi kommunikációs tevékenységeinek sorába. Egyszerűség, letisztultság. Habár a Twitteren közzétett üzenetek maximális karakter száma szabályozott csupán 140, azonban nem a csökkentett karakterszám fő oka az üzenetek egyszerűségének. Hanem ez is egy újabb felület, ami jól illeszkedik a Szentatya stílusához, hogy minden korosztályt el szeretne érni, mindenhová el szeretné juttatni az Örömhírt.

Kommunikációs távolság

A proxemika atyjaként is emlegetett Edward T. Hall a Rejtett dimenziók című könyvében foglalkozik alaposabban a különböző nemzetek tagjainak eltérő térközszabályozásáról. XVI. Benedek a német normakövetése és kissé tartózkodó kommunikációs magatartása után új stílusként érzékelhettük Ferenc pápa közvetlenségét, a déli emberekre jellemző közelséget, az érintések fontosságát. (Ferenc pápa nyitott tetejű

autóval közlekedik, leszáll róla, közel megy az emberekhez, megöleli őket, nyitottságot és ember szeretetét hozott magával. (2-es melléklet)

A Szentatya verbális és nonverbális kommunikációja

A verbális és nonverbális elemeket együtt kell vizsgálnunk Ferenc pápa kommunikációja kapcsán. Egyrészt mert leggyakrabban együtt jelentkeznek, valamint mert sokszor a nyelvileg megformált szöveg és a nem nyelvi jelek felerősítik, támogatják, vagy éppen helyettesítik egymást. Ferenc pápa kommunikációja ettől olyan komplex és hiteles, hogy a nem verbális elemek tökéletes egységet alkotnak verbális megnyilatkozásaival.

A verbális kommunikáció bonyolult kóddal rendelkezik, fontos elemei a nyelv- és szóhasználat. Ha kommunikációelméletet tekintjük, a kommunikáció sikeressége szempontjából fontos, hogy a beszélgetésben felhasznált szavak, kifejezések a befogadók számára is ugyanazt jelentsék, mint amit a kommunikátornak. (Németh 1999: 20)

Egy ilyen speciális témánál, mint a katolikus Egyház kommunikációja kialakulhatnak olyan helyzetek, hogy megjelennek szavak a nyelv- és szóhasználatban, amik nem feltétlenül tartoznak hozzá a befogadó mindennapi szókincséhez. Így szaknyelvről, szakzsargonról is beszélhetünk ezeknek a szavaknak az esetében, aminek megértése előzetes ismeretet feltételez: hittan, bibliaismeret, teológiai irányú érdeklődés, bizonyos szintű latin ismeret, vagy a szentmisén való részvétel, vagy az Egyházat napjainkban érintő kérdésekben való jártasság is hasznos. A felsoroltak lehetőségek segítik egy olyan tudásbázis kialakítását, amivel érthetővé válik az Egyház kommunikációjának nyelvének és szóhasználatának néhány speciálisabb kifejezése.

Nyilvános beszédnek is megvannak a maga alapszabályai, hogyan lehet fenntartani a közönség érdeklődését, hogyan érzi mindenki magáénak a beszédet, a retorikai fogások alkalmazásával. Ferenc pápa beszédei több szempontból is kiemelkedőek: beszédeit az erős képiség jellemzi, leggyakrabban metaforákat alkalmaz, illetve követi a keretes szerkezet „arany szabályát” beszéde elején és végén mond különösen jelentős dolgokat, hogy ezzel is hatást gyakoroljon hallgatóságára, amikor megkezd a beszédet (az első benyomás fontossága) valamint a végén, ami mint az utolsó emlék szintén mélyen megmarad a hallgatóságban.

Ferenc pápának vannak hangsúlyos kifejezései, gyakori témái, amivel sokat találkozhatunk beszédei során. Ilyen kifejezés a periféria, ami gyakorta használatos a jezsuita rend tagjai között. Ferenc pápa azt mondja, ki kell mennünk a perifériákra. A kifejezés két szinten értelmezhető, nem csak fizikai értelemben, például egy város szegény negyedébe, hanem ki

kell mennünk a lét perifériájára is. Észre kell vennünk kik a leginkább segítséget szenvedők és segítenünk kell rajtuk. A periféria szóban is nagyon erős a képesség, szinte magunk előtt látható Buenos Aires város perifériája, a szegény negyedek, a bádog városok. Emellett a társadalom peremére került emberek sorsát is szíván viseli a Szentatya. Érdekes módon ehhez a csoporthoz sorolja a fiatalokat és az időseket is. Ferenc pápa nagyon sokszor kritikával illeti a fennálló társadalmakat, akik ellehetetlenítik a fiatalok indulását az életbe, és a feleslegesség érzését generálják az idősekbe. Egyetlen értéket tartanak fontosnak a mai társadalmak azokat a dolgozó tömegeket akik vásárló és termelő erőt jelentenek és maximálisan ki lehet használni őket.

„Aperite Portas – nyissátok ki a kapuitokat” Ferenc pápa II. János Pál pápa szavait hangsúlyozza, amikor felszólít bennünket vegyük észre, kik a leginkább segítséget szenvedők ezen a Földön. Ne hagyjuk magunkon eluralkodni a „közöny globalizációját”, hanem segítsünk ott ahol tudunk. Ehhez kapcsolódik másik gyakran használt kifejezése a „bezárt kapuk”, Ferenc pápával való találkozáskor az ember nem érzi, hogy átlépett egy kapun, mert ő megnyitotta már, csak be kell rajta lépni.

A szeptember 9-én közzétett rövid üzenetében a periférián élő valamennyi rászoruló helyzetére hívta fel követőinek figyelmét a pápa a Twitter közösségi oldalon. Az üzenet magyarul, valamint további nyolc nyelven volt olvasható a Vatikáni Rádió honlapján is. *„Nagyon sok rászoruló van a mai világban. Bezárkózom a saját dolgaimba, vagy észreveszem, kinek van szüksége segítségre?”.* Üzenete, minden ember számára, akikhez eljutott Twitteren, kiemelt fontosságú felhívás, hogy ne legyenek közönyösek, ne fordítsanak hátat a különböző okokból társadalom perifériájára sodródott csoportoknak. Gondolkodjanak el saját és más emberek sorsán és találják meg magukban a szociális érzékenységet. Eszerint cselekedjenek, ne csak állandóan önmagukat állítsák a mindenség középpontjába, hanem vegyék észre, vannak, akik náluknál is jobban alapvető dolgokban szenvednek segítséget.

Nem verbális elemek a másik nagy csoportja a hangsúlyos és sikeres kommunikációnak. A nem verbális (vagy másnéven nonverbális) kommunikációs csatornák nagyon széles skálán mozognak. Buda Béla nevéhez fűződik az általa létrehozott csoportosítás, ami a következő elemeket sorolja a nonverbális kommunikáció eszköztárába: mimika, gesztusok, tekintet, távolságtartás (kinezika), testmozdulatok (proxémia) és vokális csatorna. (Wacha 2011: 11)

A nem verbális kommunikációnak vannak határterületei. Itt találhatóak olyan elemek (pl.: hajviselet, autó, bútorok, lakás körülmények) amik önmagukban nem nevezhetők nonverbális elemeknek, csak akkor, abban az esetben, ha tudatosan használjuk őket, egy bizonyos üzenet kifejezésére. Egyéb esetben, ha csupán ösztönösen használjuk, akkor megmaradnak információhordozónak. (Wacha 2011: 10) A fenti felsorolások alapján kijelenthetjük, hogy a nem verbális kommunikáció nagy többségben az ember testével kapcsolatos és emiatt, sokkal kisebb mértékben tudjuk szabályozni, nehezebb kontrolálni, kevésbé akaratlagos. Éppen ezért sokkal több mindent el is árulhatunk általa, mint amit szeretnénk, és ezért jóval hitelesebb, ha a személyiségére vagyunk kíváncsiak a kommunikáló félnek.

II. János Pál pápa, XVI. Benedek pápa, Ferenc pápa –

Három Szentatya, három eltérő kommunikációs magatartás

Kutatásom alatt igyekeztem összehasonlítani Ferenc pápa kommunikációját két elődje kommunikációjával, hogy így konkrét helyzetekben, adott szituációkban, jobban felismerhetőek legyenek a különbségek. Mert Ferenc pápa stílusát nevezhetjük újszerűnek a protokollhoz képest, de sokkal látványosabb eredményeket kapunk, ha két elődjével hasonlítjuk össze. (3-mas melléklet)

A technikai fejlődés következtében XVI. Benedek pápáról több video felvételt és szakmai anyagot találtam, mint II. János Pál pápáról. A Vertse Mártával való beszélgetés, a Vatikáni Rádiónál történő látogatásomkor éppen ezt a hiányosságot segített pótolni. A tudósítások mellett, személyes történeteket hallgathattam meg II. János Pál pápáról, XVI. Benedek pápáról, valamint a nyári látogatásom alkalmával még csak öt hónapja a pápai székhelyen ülő Ferenc pápáról.

II. János Pál pápa a XX. század utolsó évtizedeit jelentősen meghatározó pápája volt. A történelmi viharok, amik Európán végigsöpörtek súlyos nyomokat hagytak az emberek szívében, hívő és nem hívő emberek között egyaránt. Ebben a nehéz időszakban választották Szentatyává Karol József Wojtylát, akinek viselkedésében sok párhuzamot fedezhetünk fel Ferenc pápa tevékenységével. II. János Pált sokan nevezték a „Fiatalok pápájának” a

világtalálkozók programjainak kiemelt jelentőségei voltak. A tömegkommunikáció a 80-as, 90-es években még nem volt azon a fejlettségi szinten, hogy megtalálhatóak lettek volna külön azok a kommunikációs csatornák, ahol a fiatalok az elsődleges célcsoport. Ahogyan ma az Egyház a Twittert illetve a Facebook közösségi felületeket használja. A fiatalokhoz intézett beszédek kiemelt jelentőségűek voltak mind II. János Pál pápa, mind Ferenc pápa kommunikációjában:

„Kedves Fiatalok! Mindig új öröm számomra, amikor külön üzenettel fordulok hozzátok az ifjúsági világnap alkalmából, hogy ily módon is kifejezzem szeretetemet irántatok. Fénylő emlékként őrzöm emlékezetemben azokat a benyomásokat, melyeket e világnapok találkozásai keltettek bennem”¹⁰

II. János Pál pápa

„Jó estét kívánok nektek, kedves fiatalok!

A fiatal Krisztus arcát látom, mikor rátok nézek, s a szívemet betölti az öröm! Eszembe jut az első nemzetközivé nőtt Ifjúsági Világtalálkozó. 1987-ben zajlott Argentínában, Buenos Airesben, az én városomban. Szívemben máig őrzöm boldog II. János Pál fiatalokhoz intézett szavait: „Nagyon bízom bennetek! Elsősorban azt kívánom, hogy sikerüljön megújítanotok Jézus Krisztus és az ő megváltó keresztye iránti hűségüket” (beszéd a fiatalokhoz (1987. április 11))¹¹

Ferenc pápa

Mindkét beszéd közös vonása, hogy közvetlenséggel és szeretettel fordul a fiatalokhoz, úgy próbálja megszólítani őket, hogy közben nem veszíti el a katolikus Egyház saját kommunikációjának jellegét. Ferenc pápa a Rioban a Copacabanán tartott beszédében és számos más fiatalokhoz intézett beszédében megemlíti, idézi és hangsúlyozza érdemeit II. János Pál pápának.

II. János Pál pápa sokak emlékében a „síelő pápaként” él. Újabb párhuzam, a labdarúgást kedvelő és máig sportoló Ferenc pápával, aki a San Lorenzo klub rajongója. Ugyanúgy ahogyan XVI. Benedek pápa a Bayern München szurkolója. A labdarúgó vagy síelő pápa fontos kommunikációs fogás, a sport hangsúlyozásával közelebb hozza az

¹⁰ <http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=37>

¹¹ <http://www.magyarKurir.hu/hirek/add-hozza-krisztust-ferenc-papa-beszede-copacaban>

embereket az Egyházhoz, mert az emberi oldalát mutatja a Szentatyának. Könnyebb azonosulni vele, ha megtartja példaértékű tevékenységét, de mégis mutat egy kicsit az emberből, aki ott van a fehér reverenda alatt, aki nem csak egy hivatal, hanem egy érző, gondolkodó, szeretetre képes személy.

Vallásközi párbeszéd, az „utazó pápa” cím szintén II János Pálhoz köthető. Ő volt az, aki olyan országokba utazott el, ahol még soha nem járt előtte katolikus egyházfő. Ferenc pápa néhány hónapos szolgálata alatt több apostoli utat is előre vetített, a különböző országok meghívására.

A nyugalmazott (emeritus) pápai cím XVI. Benedek pápát illeti, akit nagyon sokan bestseller pápának is mondanak, mivel munkásságának kiemelkedő teljesítménye írásaiban állt. Több nyelven beszél, ami megkönnyítette kommunikációját a hívekkel, ezt Ferenc pápa a nem verbális eszközökkel - mosoly, ölelés- tudja pótolni. A sokat emlegetett „négykezes” enciklika egy szerény jelző, amit Ferenc pápa adott a Lumen Fidei-nek, ezzel is mutatja szerénységét, hogy állítása szerint csupán előszót írt XVI. Benedek pápa munkájához, ám sejthető, hogy ennél jóval több munkája fekszik benne.

A térközsabályozás területén mindhárman eltérő típusoknak mondhatjuk őket. Amikor a Castel Gandolfi birtokon fogadták vendégeiket, XVI. Benedek a teraszról, az ablakból integetett, II. János Pál pápa a földszintre jött, míg Ferenc pápa vendégei fogadására még a kapun is kijött.

Az utóbbi évtizedek három nagyszerű Szentatya összehasonlításának célja csupán az volt, hogy rámutassak, arra, hogy az eltérő embertípusok igenis érzékelhetőek a „pápa” mint titulus mögött valóban ott van az ember is.

Új stílusú pápa megújult Egyház?

Földünk legfőbb lelkesze viselkedésével, kommunikációjával rengeteg emberre gyakorol hatást. Ferenc pápa új stílusa egyértelműen érezhető. Ez azért is nagyszerű mert azzal, hogy Ferenc pápa egy új vonalat képvisel az egyházi kommunikációban elhozza ezzel az Egyház megújulását is (a szükséges mértékig). Ennek hatására sok egyéb szinten is érezhető lesz az ő megváltozott hozzáállása, ember, állat és természet szeretete, az egész teremtett világ tisztelete. Így érezhető lesz a helyi plébánián, vagy akár egy katolikus iskola közegében is.

Konklúzió

Ferenc pápa kommunikációját vizsgálva arra a következtetésre jutottam, hogy megválasztása előtti időkből hozott kultúrája tovább él pápaságának kommunikációjában. A lehető legjobb példával jár elől, és nem csak hogy jó a példa, de képes a tanításait tovább adni, képes megtalálni a célközönséghez illő kommunikációt. Hiteles, hihető a prédikációja, mert ő tényleg úgy él minden mozdulatában (lakóhely, ruházat, személyközi kapcsolatok...) ahogy nekünk is kellene élnünk. A valódi Krisztus-követést hirdeti, megszabadítva a katolikus Egyházat a felesleges díszítettségtől és pompától, ami az Egyház leggyakoribb kritikája is egyben. Egyszerűség, tisztaság, őszinteség, Evangéliumi magatartás jellemzi. Mert mindig Jézusnak kell lennie a követendő példának és Ferenc pápa képes arra, hogy ezt a példát közvetítse, átadja, elhozza nekünk.

Szakirodalom

Biallowons, Simon: *Ferenc, az új pápa*. Jel Könyvkiadó, Budapest, 2013

Bognár Bulcsu, 2008, *Vallás, egyház média kapcsolata*. Vigilia,

Elérhető az interneten: <http://www.vigilia.hu/regihonlap/2010/11/bognar.html>

(Utoljára ellenőrizve: 2013.08.10.)

Catholic Truth Society: *First Addresses of Pope Francis*. London, 2013

Az internet etikája, 2002, Magyar Katolikus Püspöki Konferencia honlapja

Elérhető az interneten: <http://uj.katolikus.hu/index.php>

Edward T. Hall: Rejtett dimenziók

Elérhető az interneten:

<http://users.atw.hu/properties/download.php?fname=.%C9retts%E9gi%20T%E9telek/%C1lta l%E1nos%20dolgok/ET%20Hall%20Rejtett%20Dimenzi%F3k.doc>

(Utoljára ellenőrizve: 2013.08.28.)

Ferenc pápa: Nyitott ész, hívő szív Ferenc pápa, Új Ember Kiadó, 2013

Németh Erzsébet: *Közzereplés*. Osiris Kiadó, Budapest, 1999

Wacha Imre: *Nem csak szóból ért az ember; a nonverbális kommunikáció eszköztára*. Tinta könyvkiadó, Budapest, 2011

Forrásanyag

Ferenc pápa küldetése - Út a tangótól a Vatikánig című könyv budapesti bemutatóján elhangzott interjú,

Elérhető az interneten: <https://www.youtube.com/watch?v=DpjldcqnmrE>

(Utoljára ellenőrizve: 2013.09.24.)

Ferenc pápa stílusa. *Szalézi Értesítő* 111.évfolyam 2. szám, (2013/2, március-április), 21.

Magyar Kurír: 2013, Ferenc pápa címere és mottója. Elérhető az interneten: <http://www.magyarkurir.hu/hirek/ferenc-papa-cimere-es-mottoja> (Utoljára ellenőrizve: 2013.08.30.).

Múlt kor történelmi portál: 2013, Az utolsó nem európai pápa. Elérhető az interneten: http://www.mult-kor.hu/20130320/az_utolso_nem_europai_papa?pIdx=1

(Utoljára ellenőrizve: 2013.08.27.)

Találkozz Ferenc pápával című animációs film, Elérhető az interneten:

<https://www.youtube.com/watch?v=EipOU59XMuQ>

(Utoljára ellenőrizve: 2013.08.30.)

Vatikáni Rádió: 2013, „Azért döntöttem úgy, hogy a Szent Márta Házban maradok, mert szükségem van arra, hogy az emberek között éljek” – a brazil „TV Globo” interjúja Ferenc pápával. Elérhető az interneten:

http://hu.radiovaticana.va/news/2013/07/29/%E2%80%9Eaz%C3%A9rt_d%C3%B6nt%C3%B6ttem_%C3%BAgy_hogy_a_szent_m%C3%A1rta_h%C3%A1zban_maradok_mert/ung-715198

(Utoljára ellenőrizve: 2013. 08.30)

Vatikáni Rádió: 2012, „Közösségi hálók: az igazság és a hit kapui; az evangelizáció új területei”- a 2013-as Tömegkommunikációs Világnap témája. Elérhető az interneten: http://hu.radiovaticana.va/storico/2012/09/29/%E2%80%9Ek%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9gi_h%C3%A1l%C3%B3k:_az_igazs%C3%A1g_%C3%A9s_a_hit_kapui%3B_az_evangeliz%C3%A1ci%C3%B3_%C3%BA/ung-625732 (Utoljára ellenőrizve: 2013. 08. 12.).

Függelék

Szakmai látogatás a Vatikáni Rádiónál

2013 augusztusában lehetőségem nyílt ellátogatni anyaggyűjtés céljából Rómába, a Vatikáni Rádióhoz. Itt találkozhattam Vertse Mártával, a Vatikáni Rádió magyar adásának felelős szerkesztőjével. Az interjú legnagyobb érdeme az volt, hogy életből vett példákkal segített megértetni Ferenc pápa valódi újszerűségét, két elődjével összehasonlítva olyan történeteket, olyan látogatásokat tudtam beleépíteni a kutatásomba, amit sehonnan máshonnan nem tudtam volna megszerezni. Az interjú emellett segített igazítani és pontosítani a katolikus Egyház helyes szóhasználatán. Így a kutatásomnak egy fajta rendszert adott, közeledett a végleges formához.

Képek

1-es melléklet

Forrás: www.catholicnews.org.uk

2-es melléklet

Forrás: www.alfa.it

3-mas melléklet

Forrás: wydcentral.org

